

Kim Bilir Bu Gidişin...

Radikal Kitap eki

A. Ömer Türkes

2004 yılının ilk yedi ayı içinde yayımlanan roman sayısının Cumhuriyet tarihindeki en yüksek noktaya ulaştığını biliyor musunuz, üstelik de bu sayının yarısının ilk romanlar olduğunu? Bunun Türk edebiyatı için bir gelişme olduğu açık ama böylesine şiddetli bir anlatma ihtiyacının kaynağı, bu yazma hızının daha ne kadar süreceği ise tartışma konusu

Kitabevi raflarından fıskıran ürün bolluğu, entelektüel hayatın son yıllardaki ayırt edici özelliği olarak gösterilebilir. Baskı adetlerinden söz etmiyorum ama, tersine, baskı adetleriyle hiç uygun düşmeyen bir çeşit zenginliği yaşanıyor. En çok ilgiyi de yerlisiyle yabancıyla öykü ve romanlar topluyorlar. Pandora Kitabevi'nin geçtiğimiz günlerde açıkladığı 2004 yılı kitap raporuna göre yılın ilk altı ayında yayımlanan kitaplar listesinde ilk sırayı yine edebi kurmacalar almış; "3470 yeni kitaptan 810'u öykü ve roman türünde... 2003 ve 2004 ilk yarı yılları karşılaştırmasında yayımlanan kitap sayısındaki %12'lik artış ile roman-öykü türündeki kitapların gösterdiği %23'e varan yükseliş dikkat çekici" deniliyor raporda. Ancak öyküye nazaran romanların yarattığı etki ve tartışmaların gündemi daha fazla meşgul ettiğini de söyleyebilirim. Nitekim 2004 yılının ilk yedi ayında yayımlanan roman sayısı Cumhuriyet tarihindeki en yüksek noktasına ulaştı. Öyle ki, 150'yi bulan bu sayı -2002 yılı dışında- diğer yılların 12 aylık toplamında bile yakalanamamıştı. Artış 'ilk' romanlarda da gözleniyor; geçtiğimiz yedi ay içerisinde tam 70 yazar var roman alanına ilk adımını atan.

70 Milyona 70 Yeni Yazar...

Nüfusu 70 milyona varan bir ülke için 70 yeni romancı ilk bakışta çok görülmeyebilir. Ne var ki, kitap satışları ile ülke nüfusumuz arasında hiçbir alaka olmadığını hepimiz biliyoruz. Tersine, kitapların ilk basım miktarları giderek azalıyor. Mesela sözünü ettiğim bu ilk romanların pek azı binin üzerinde basıldı. Yani bir yazarın onca emek verip onca vakit harcadığı edebi ürünü ne maddi ne manevi tatmin bulmasına yetecek sayıda okuyuca ulaşmıyor. Hâl böyleyken roman yazmaya gösterilen bu olağanüstü ilgi gerçekten de ilgiye ve tartışmaya değer.

Böylesine şiddetli bir anlatma ihtiyacının nereden kaynaklandığı, bu yazma hızının daha ne kadar süreceği ve geleceğe nasıl bir miras kalacağı, edebi alana yazar, yayıncı, eleştirmen ya da okuyucu kimliğiyle adımını atan herkes için bir merak konusudur herhalde. Nedenleri hakkında pek çok varsayım ileri sürülebilir; mesela, 80'lerden sonra insanların kamusal alanda kendilerini ifade etme araçlarından mahrum bırakılmışlıklarıyla aynı dönemin bir iletişim çağı olarak anılması arasındaki gerilim bile teker teker her birimizdeki iç dökme, anlatma, ifşa etme arzusunu anlamak için iyi bir başlangıç noktasıdır.

Şöhretin Büyüsü

Sadece içini döküp rahatlamakla bitmiyor; bir o kadar da görünme, işaret edilme arzusu, görülüp işaret edilenlere -mesela Orhan Pamuk, Ahmet Altan, Murathan Mungan ve diğer ünlü yazarların medyadan, 'billboard'lerden yansıyan görüntülerine duyulan hayranlık da var işin içinde. Bir entelektüel ile bir mankenin, bir futbol yıldızının, bir arabesk ya da pop şarkıcısının, hatta bir işadamı ya da bürokratin aynı imajda, asıl anlamını maddi kazançta bulan 'başarılı/mutlu/meşhur' insan imajında birleştikleri bir toplumda edebi üretimden beklenen getiriler arasında bu imajı kuşanmak da olacaktır elbette. Birkaçı dışında kitaplarından maddi kazanç temin eden yazarı bulunmayan bu coğrafyada giderek azalan baskı sayılarına rağmen romanın kültürel alanda kapladığı yer genişlemiş, yazarların gazetelerde, gazetelerin kitap eklerinde, dergilerde, hatta kimi zaman televizyon kanallarında birbiri ardına verdikleri röportajlar ve katıldıkları söyleşiler, artık okunurluktan elde edecekleri hazzın yerini almıştır.

Neler Yazılıyor, Kimler Yazıyor?

Romanlar konu ettikleri hayatlar, verdikleri mesajlar, çizdikleri insan tipleri gibi gerçek dünyayla kurdukları ilişkilerle medyatikleşirlerken, tartışmalar bir edebi biçim olarak roman üzerine yoğunlaşmıyor. Çoğu zaman magazin bir dünyaya geçiyoruz. Ama biz bu dünyaya adım atmamalıyız isterseniz ve kısaca şimdiye dek yayımlanan ilk romanların edebi özellikleri üzerinde duralım.

İlk romanların en dikkat çekici özelliği türsel çeşitlilik arz etmeleri... Fazla istatistiksel ve öznel olmakla birlikte, dağılımı işaret edebilmek için şöyle bir gruplama yapabiliriz; beş polisiye, iki casusluk, bir bilimkurgu, üç fantastik, bir fantastik kurgu, bir undergorund, bir psikolojik gerilim, on aşk, yedi kadın-erkek ilişkisi, dört uzak tarih, üçü milli mücadele konulu olmak üzere yedi yakın tarih, bir tarihi roman parodisi, altı 12 Eylül anlatısı, on dört kadar da güncel toplumsal/bireysel meselelere eğilen roman yazılmış bu ilk yedi ayda. Türdeş çeşitliliğe rağmen, roman sayısındaki bu artış, belki de zorunlu olarak, konuların, anlatım biçimlerinin, mekân, kişi ve karakterlerin birbirine benzemesiyle sonuçlanıyor. İşte bu nedenle yazarlar nasıl anlatmak yerine ilginç bir konu bulmak ve okuyucuyu şaşırtmak üzerine yoğunlaşıyorlar. Ne var ki yazarların kişisel hayat deneyimlerinin, gözlem ve bilgilerinin isteklerine eşlik edecek kadar donanımlı olmadığını da görüyoruz. Bu durumda özel hayatlardan üretiliyor hikâyeler; 'hayatım roman' klişesi bir kez daha canlanıyor. Dikkat çekici bir başka ortak nokta ise mekân olarak İstanbul dışına çıkılamamasında. Mesela köy ve kasabalarda geçen sadece altı roman sayabiliyorum. Ve romanlardaki karakterler çoğunlukla aynı sınıfsal kesimden geliyorlar.

Tanıdık İsimler

İlk romanlarını okuduğumuz yazarlar arasında tanıdık isimler de var. Zehra İpşiroğlu, İsmail Güzelsoy, Yılmaz Odabaşı, Gaye Boralıoğlu, Müge İplikçi, Süheyla Acar, Yekta Kopan ve Murat Gülsoy daha önce edebiyatın farklı alanlarında ürünler vermişlerdi. Oray Eğin ve Yüce Yöney medya deneyimi olan isimler. Romana akademik alandan transfer olanlardan Fatma Karabıyık Barbarosoğlu sosyolog, Hakan Erdem tarihçi. Haldun Hürel'i 'Üç Hürel' grubundan hatırlayacaksınız. Müjdat Gezen'i tanıtmaya ise hiç gerek duymuyorum. Ama yılın süprizi hiç kuşkusuz müflis iş adamı Halil Bezmen'dir...

Görülüyor ki, her yaştan, cinsten ve toplumsal kesimden insan, yazdıklarının okuyucu bulup bulamayacağına bakmaksızın roman yazmakta birleşiyorlar. Bütün bu çeşitliliği tek bir 'ilkler' parantezinde toplamanın sakıncalarını, romanlar arasındaki edebi değer farklılıklarını ya da yazarların edebiyatla kurdukları ilişkilerin niteliğini göz ardı etmek haksızlık olur. Doğrusunu söylemek gerekirse, ilk ürünler arasında edebiyatın dilini yakalayan, umut vaad eden ve hatta ustalık düzeyine erişen çok sayıda roman da var. Mesela Hakan Erdem'in 'Kitab-ı Duvduvani'si bu türden bir roman. Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun 'Hiçbiryer'i, Yekta Kopan'ın 'İçimde Kim Var'ı, Gaye Boralıoğlu'nun 'Meçhul'u, Müge İplikçi'nin 'Kül ve Yel'i, Murat Gülsoy'un 'Bu Filmin Kötü Adamı Benim'i, Yüce Yöney'in 'Üçüncü'sü ve Kaya Sancar'ın 'Aşkın ve Kederin Kitabı' sadece ilklilikleriyle değil yakaladıkları edebi düzeyle de bu yılın en iyileri arasında sayılabilecek romanlar.

Küçük Bir Hatırlatma

İlk ya da değil, bu roman patlamasını içine kapalı bir edebiyat dünyası için olumlu bulmuyorum. Liberal bir söylemle "herkes yapsın, herkes yayımlasın, iyiyi kötüyü piyasa belirlesin" demek kulağa hoş gelebilir belki, ama her bir kötü metnin edebiyat adına kötülük saflarını güçlendirmekten başka bir katkısı yok. Kötü romanlar dolaşıma çıkıp kitabevi raflarını doldurduklarında başkalarını da cesaretlendiriyor, başkalarının da kötü yazmasını teşvik ediyorlar. Bu durumda az sayıdaki iyiyi de kaybediyoruz.

Söz konusu patlamada yayın politikalarının rolünü de vurgulamak gerekir. Piyasaya mal yetiştirme telaşı, beş bin basacak bir roman yerine bin baskılı beş roman tercihi, birçok yayıncının editoryal süzgecini hiç kullanmamasına neden oluyor. Baskı adetlerinin düşük kaldığı kitap dünyasında yayınevleri işin üstesinden çeşit bolluğuyla gelme düşüncesinden sıyrılıp editörlük müessesesini etkinleştirseydiler eğer, böyle sayılara ulaşılması herhalde mümkün olmayacaktı.

Belki önemli, belki tali, romana gösterilen bu büyük ilginin elbette pek çok nedeni var, ama bütün bu nedenler sonrasında varılan bugünkü koordinatların hangi yöne ve ne şiddette evrileceğini kestiremediğimi itiraf etmeliyim. Bu kadar çok sayıda romanın yayımlanmasının olumlu ya da olumsuzluğu üzerine bir yargıya

varmak için henüz erken bir vakit. Bir tarihsel dönemin karakteristiğini o dönem yaşanırken soyutlayıp çıkarmanın, edebi alanın -kendileri de o tarihin bir parçası olan- aktörleri için değil kolay, mümkün bile olamayacağını düşünüyorum. Gelecek bir zamandan bugüne bakanlar neler görecekler, hangi yazarlar kalıcı olmayı başaracak ya da dönem hangi sıfatlarla anılacak bilemiyoruz. Belki adı bugün hiç anılmayanları sevecek başka nesiller; bugün isimleri manşetlerden hiç inmeyenler belki yarın yalnızca edebiyat tarihçilerinin makalelerine konu olacaklar...

Yüreklere biraz su serpecekse eğer, içinde bulunduğumuz edebi konjonktürün yalnızca bize özgü olmadığını gösteren bir Roland Barthes alıntısı ile bitireyim; “karşılaştığım ya da bana yazan herkes bir kitap, bir metin, bir bilanço, bir tanıtım, bir protesto, bir gösteriye, bir sergiye çağrı, vb. yöneliyor bana. Yazma, üretme erinci her yandan bastırıyor; ama ticari bir çevrede olduğumuz için özgür üretim tıkanmış, şaşırmış, sanki çıldırmış; Çoğu zaman, metinler, gösteriler istenmedikleri yerlere gidiyorlar; yazık ki ‘tanıdıklar’la karşılaşıyorlar, dostlarla değil, hele ‘partenaire’lerle hiç değil; böylece, özgür bir toplumun ütopyik sahnesi olarak görebileceğimiz bu bir tür ortak yazı fişkırması bugün kıyamete dönüşüyor....”

27.07.2004